

NORLIT 2011

Conference on literature and politics

ROSKILDE, AUGUST 4.-6. 2011

ISBN: 978-87-7349-818-7

Papers published in relation to the NORLIT 2011 conference are made available under the CC license [by-nc-nd]. Find the terms of use at <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/dk/legalcode>.

Papers, som er offentliggjort i forbindelse med NORLIT 2011 konferencen stilles til rådighed under CC-licens[by-nc-nd]. Læs mere på <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>, hvis du vil vide, hvordan du må gøre brug af de registrerede papers.

Accessible online: <http://ruconf.ruc.dk/index.php/norlit/norlit2011/schedConf/presentations>

PIRATER, PARTISANER & EKOLLON

LEIF DAHLBERG

De tidiga grekerna var alla pirater.

– Montesquieu¹

Det svenska ordet ”pirat” kommer, via latinet, från det grekiska ordet ”πειρατης” som betecknar både ”en som försöker” och ”en sjörövare”.² Denna dubbla betydelse hos det grekiska ordet försvinner under dess resa västerut. På latin betecknar ordet ”pirata” endast en sjörövare. Det är förstås talande att den dubbla betydelsen hos det grekiska ordet går under på färden över Medelhavet eftersom havet utgör piratens typiska domän. Även om pirater ofta har funnit fristäder på kuster och i havsvikar, utgörs deras traditionella operationsområde av havet, ett rum utanför varje territoriell jurisdiktion. Havet är ett rum utan gränser och det slukar alla spår efter gärningar, det är ett platslöst rum. Om romarna sålunda å ena sidan förenklade eller rentav förfalskade ordet ”pirat”, gjorde de å andra sidan sitt bästa för att utplåna dess verkliga referens. Det hör nämligen till en av den romerska republikens bedrifter att ha utrotat piraterna från Medelhavet och därmed förvandlat detta innanhav till ett fredens hav, liknande ett territorium, som de kallade *mare nostrum*.

Av detta exempel ska man inte sluta sig till att romarna saknade sinne för mångtydighet (vardaglig eller mer poetisk) eller att de alltid var framgångsrika i sina försök att skapa ordning och reda i sitt väx-

ande välde. De romerska juristerna, i första hand inte domare och advokater utan de privatlärda rättskunniga som assisterade domaren i hans verksamhet, kunde visa prov på både pragmatism och språkligt nyskapande. Ett bra exempel på detta är juristen Ulpianus kommentar angående en persons lagstadgade rätt att samla ihop de ekollon som har fallit från hans träd ned på en annan persons fält: ”Alla frukter inbegrips i ordet ’ekollon’”.³ Med denna lakoniska kommentar menade Ulpianus alltså att den rätt som gäller för nedfallna ekollon även gäller för alla andra frukter. På liknande sätt kunde de romerska juristerna skapa andra juridiska fiktioner, som exempelvis att en icke-romersk medborgare vid behov kunde få passera som romare, eller att en slav som man ville frige i själva verket alltid hade varit fri.

Dessa två exempel, om pirater och ekollon, visar hur ords betydelse stundom begränsas (från att beteckna flera saker till att beteckna en sak), och stundom utvidgas (från att beteckna en sak till att beteckna flera saker), semiotiska processer som är både konstruktiva och destruktiva. T. S. Eliot har målande beskrivit hur ords betydelser och användningar förändras under deras resa genom historien:

[...] Ord sträcks,
knäcks och går ibland sönder under bördan,
under spänningen; halkar, glider, går under,
förfaller av otydlighet, kan inte stanna på plats,
kan inte stå still.⁴

De rörelser och förvandlingar som utmärker det levande språket bromsas upp av definitioner i lexikon och grammatiker, språkets lagböcker. Men som Eliot påpekar så är dessa försök att fixera och djupfrysa ords betydelser fåfänga, ty likt små barn kan de ”inte stå still”. Detsamma gäller klassiska och etablerade juridiska begrepp.⁵

När man i dag talar om att äga rätten till frukten av sitt arbete, menas med detta inte bara att man kan disponera över de frukter som man skördar från sina egna träd. Man har också rätt till resultatet av sitt arbete, oavsett om det är fråga om materiella eller icke-materiella saker. Denna tänkta rätt till resultatet av sitt arbete kan åskådliggöras i form av ekollon som faller från ett träd, som hos Ulpianus, eller i form av det kroppsarbete som 'blandas' med det material som bearbetas. Den senare bilden, som återfinns hos John Locke, bygger på en tänkt analogi mellan rätten att bestämma över sin kropp och rätten att bestämma över resultatet av kroppens arbete, vilket även inbegriper intellektuell verksamhet.⁶ När Locke mot slutet av 1600-talet skriver ner sina reflektioner om äganderätt är immaterialrätten fortfarande inte särskilt väl utvecklad och det finns ingen upphovsrättslagstiftning. Men redan under det påföljande århundradet kommer detta område att förvandlas från det öppna hav där bokpirater kan härja fritt till ett område reglerat av nationella lagstiftningar om upphovsrätt.⁷ Under större delen av 1800-talet är dessa regleringar endast nationella, vilket exempelvis tillåter svenska bokförlag att fritt skörda frukterna av utländska författares arbete, och vice versa.⁸ Dessa möjligheter begränsas till sist av Bernkonventionen 1886, som sedermera reviderats och utvidgats flera gånger.⁹

Om det privata äganderättsbegreppet således stegvis har utvidgats under historiens gång, så har det även funnits motverkande krafter.¹⁰ I romersk rätt finner man flera kategorier av saker som inte kan ägas av en enskild person, utan i stället tillhör alla människor (*res communes*), staten (*res publicae*) eller gudarna (*res sanctae, res religiosae, res sacrae*).¹¹ Det är nu länge sedan som gudar hade juridisk status på jorden, men i stället finns det en stark tro på existensen av marknadskrafter (styrda av en "osynlig hand"),¹² och dessa krafter skyddas och regleras av dagens juridiska regelverk. Äganderättsbegreppet är vidare ett sam-

mansatt begrepp, där innehav inte automatiskt eller nödvändigtvis leder till en exklusiv och absolut bestämmanderätt.

Den internationella regleringen av upphovsrätt saknar egna domstolar och bygger i stället på samverkan mellan nationalstater och deras juridiska institutioner. Denna institutionella struktur har under de senaste decennierna påverkats av två samverkande faktorer. Dels framväxten av nya, alltmer komplexa ekonomiska och sociala förhållanden – på en gång mer rörliga och dynamiska, där globala privat-ekonomiska intressen och kapitalströmmar inte längre begränsas av nationella gränser; dels utveckling av digitaliserad information som med hjälp av nya medietekniker rör sig mer eller mindre fritt på digitala informationsoceaner.¹³ Medan intellektuella och konstnärliga arbeten (bortseende från muntligt traderade verk) tidigare har haft fasta materiella uttryck (unika eller tekniskt reproducerbara), har de nu antagit en närmast flytande form.¹⁴ Det finns uppenbara paralleller mellan dessa internationella monetära flöden och digitala informationsströmmar, men även en konvergens i det att monetära flöden presenteras som (digital) information.

Eftersom pirater som regel opererar på öppna vatten kan det tyckas naturligt att detta flytande tillstånd hos digitaliserad information lockar till sig informationspirater av olika slag (cyberkriminella, fildelare, hackers, hacktivisterna eller vanliga medieanvändare). Tanken med den här artikeln är att utforska det slags flytande rumslighet som utmärker piratens verksamheter, det rättsligt flytande rum som uppstår i hans eller hennes kölvatten, liksom motreaktioner som på olika sätt försöker göra havet mindre vått. Ambitionen är i korthet att diskutera juridiska, kulturella och politiska relationer mellan verksamheter och rumsligheter, och i synnerhet relationen mellan fasta och flytande tillstånd.

”Liquid modernity”, flytande modernitet, är Zygmunt Baumans eleganta beteckning för att beskriva den sen- eller postmoderna samtiden, detta i kontrast till den ”fasta” modernitet som föregick den.¹⁵ Enligt Bauman har övergången från ”fast” till ”flytande” modernitet skapat en ny miljö för individuella livsprojekt, där individer ständigt antar nya utmaningar som de aldrig förut mött. Tidigare sociala institutioner upplöses och nya sociala former blir inte längre fasta och fungerar därför inte som referensram för mänskliga handlingar och livsplaner. Individer måste finna andra sätt att organisera sina liv. Bauman menar att dessa flytande sociala former kräver av människor att de är flexibla och anpassbara, ständigt beredda och villiga att ändra taktiker, att överge åtaganden och lojaliteter och utveckla nya möjligheter som uppstår. Man kan fråga sig om Bauman säger något annat än att vi lever i en övergångstid, där en historiskt kortvarig och geografiskt begränsad modernitet övergår i ett nytt skede. Eller har kanske moderniteten alltid varit ett flytande begrepp?

Allting flyter – och även hos en viss Georg Wilhelm Friedrich Hegel utgör havet en figur för det slags rum i vilket företagande och industrikapitalism tar form och utvecklas. I sin *Grundlinien der Philosophie des Rechts* från 1820 skriver Hegel till exempel:

På samma sätt som *jorden och den fasta marken* är förutsättningen för familjelivets princip, så är *havet* det yttre och livgivande elementet för industrin. När begäret efter vinst paras med risk, höjer sig industrin över jorden och ersätter samtidigt banden till det borgerliga livets begränsade nöjen och begär med element av fara, fluiditet och undergång. Havet, detta överlägsna kommunikationsmedium [gröste Medium der Verbindung], skapar handelsförbindelser mellan fjärran

länder; det upprättar rättsliga relationer som ger upphov till kontrakt, och samtidigt är handeln av världshistorisk betydelse som tidens främsta bildningsmedel.¹⁶

För Hegel är det havets fluiditet snarare än markens fasthet som betecknar det naturliga elementet för det moderna industrisamhället. Han skriver att ”alla stora och företagsamma nationer söker sig mot havet”.¹⁷ Det förefaller således vara möjligt att låta Baumans begrepp ”flytande modernitet” sippra bakåt i tiden, tillbaka till industrisamhällets begynnelse under tidigt 1800-tal. Det är samtidigt viktigt att betona att industri och handel ger upphov både till rättsliga relationer och förutsätter dessa, både mellan privatpersoner och företag. Dessa relationer är privaträttsliga, även om dispyter kan regleras av offentliga domstolar.

Det finns en inbyggd motsägelse i Hegels beskrivning av havet som ”det yttre och livgivande elementet för industrin”, och att ”det upprättar rättsliga relationer som ger upphov till kontrakt”. Det rättsliga regelverk som därmed kastas över havet gör detta mindre öppet och flytande, en effekt som kan jämföras med den romerska pacifieringen av Medelhavet. Denna binära och dialektiska relation mellan olika slags rumslighet som man finner hos Hegel – fastland och öppet hav – kan med fördel ställas mot det begreppspar som Gilles Deleuze och Félix Guattari kallade ”räfflat rum” (*espace strié*) och ”slätt rum” (*espace lisse*).¹⁸ Dessa termer, som är lånade från fysiologin och där beskriver två olika muskeltyper, används av Deleuze och Guattari för att beteckna olika samhälleliga tillstånd, liksom förändringar av dessa. De beskriver den administrativa statsapparaten som ett räfflat samhälligt rum, medan militären och krigsmaskinen utgör ett slätt samhälligt rum.

Dessa två rumsligheter har olika orientering: statsapparaten är inåtriktad, konstituerande och administrerande ett territorium; krigs-

maskinen är utåtriktad och deterritorialiserande. Deleuze och Guattari menar att under olika historiska skeden har det ena rummet underordnats det andra. De skriver exempelvis att när Odysseus (med list) tillägnar sig den stupade Akilles vapen, så betecknar denna händelse att det släta, militära rummet underordnas det räfflade, politiskt-administrativa rummet.¹⁹ Deleuze och Guattari beskriver denna process i termer av ”räffling” av det släta rummet, det vill säga att ett slags rumslighet övergår i ett annat – från ett tillstånd till ett annat. Men de understryker samtidigt att ”de två rummen existerar endast genom sina blandningar med varandra: det släta rummet översätts ständigt, omvänds till ett räfflat rum; det räfflade rummet omvänds ständigt, omvandlas till ett slätt rum.” Med en strandmetaforik skulle man kunna likna dessa processer vid hur de avtryck som badgäster på dagen skapar på en sandstrand (fotavtryck, sandslott, skräp, spelplaner) under natten slätas ut och utplånas av tidvattnet – och redan nästa dag kommer det andra badgäster som lämnar nya avtryck. Dessa processer ska inte förstås som representerande ordning respektive oordning, utan förkroppsligar olika slags samhälleligt och rumsligt ordnande.

I kontrast till Hegel beskriver Deleuze och Guattari dessa två processer som icke-dialektiska, i betydelsen att de aldrig är fullständigt avslutade och att de alltid är reversibla. Det är intressant att jämföra Hegels beskrivning av havet som företagandets och industrikapitalismens naturliga element, med Deleuze och Guattaris beskrivning av havet som urtypen för det släta rummet:

Havet är det släta rummet framför alla andra, och framför allt det första att konfronteras med kravet på en alltmer strikt räffling. Problemet dyker inte upp i närheten av fastlandet. Det är tvärtom vid havsnavigering som räffling av haven görs. Havsrummet räfflas genom två

nya upptäckter, den ena astronomisk och den andra geografisk: *bärningen*, som man får fram genom en serie beräkningar utifrån en exakt observation av stjärnor och solen; och *kartan*, som förbinder meridianer och paralleller, longituder och latituder, representerande kända och okända regioner i en matris. [...] Det är som om havet inte bara har varit arketyper för alla släta rum, men även det första av dessa rum att underkastas en gradvis räffling som behärskar det först inom ett område, sedan inom ett annat. Handelsstäder har aktivt deltagit i denna räffling, och var ofta förnyare, men endast nationalstater kunde slutföra den, höja den till en global nivå och till en ”vetenskapspolitik”. En *storleksordning* etablerade sig alltmer och underkastade *riktadheten* eller överlagrar sig själv på den.

Det är utan tvivel av detta skäl som havet, arketyper för det släta rummet, också har varit arketyper för varje räffling av det släta rummet: räffling av öknerna, räffling av luftrummet, räffling av stratosfären. [...] Det var på havet som det släta rummet första gången underkastades och man fann en modell för att lägga ut och tvinga fram räfflat rum, en modell som sedan använts på andra ställen.

Liksom hos Hegel representerar havet hos Deleuze och Guattari ett öppet rum som ställs mot fastlandets slutna rum. Hegel beskriver havet som det naturliga elementet för industri och handel, verksamheter som leder till en territorialisering av havets öppna rum (genom rättsliga relationer och kontrakt). Hos Hegel skrivs dessa processer in i en historiefilosofi med en tydlig riktning och tydligt slutmål, nationalstaten. På liknande sätt menar Deleuze och Guattari att räfflingen av havets släta rum börjar med handel, men att det först är nationalstater som förmår territorialisera havet. Hos de senare är däremot räffling och utslätning reversibla processer. Exempelvis menar de att det ”ibland [är] tillräckligt med rörelser, snabba eller långsamma, för

att återskapa ett slätt rum.”²⁰ Det är taktiker som man inte sällan återfinner hos nomader – och pirater – som därigenom omvandlar ett sluttet räfflat rum till ett spegelblankt hav.

SCHMITT OM PIRATER & PARTISANER ■

Finns det då något samband mellan havet som figur för olika aspekter av förändring och modernitet och föreställningen att havet är piratens naturliga hemvist? Om man ska tro Carl Schmitt, som utgick från Hegels sammankoppling mellan hav och industrialism, existerar det ett tydligt samband mellan å ena sidan de engelska sjörövarna som (med drottning Elizabeths goda minne) plundrade de spanska och portugisiska handelsskeppen under andra hälften av 1500-talet, och å andra sidan den nya internationella rättsordning som etableras i samband med erövringen av världshaven och koloniseringen av den nya världen.²¹ Schmitt skriver i sin bok *Der Nomos der Erde* från 1950, att dessa fribytare förverkligade nya friheter: ”De var banbrytare för den nya friheten på havet, som en väsentligen icke-statlig frihet. De var havspartisaner [Partisanen des Meeres] under en övergångsperiod under världskampen mellan katolska och protestantiska makter.”²² Schmitt betonar att gränsen mellan piratskepp och krigsskepp under denna period kunde vara högst flytande, och det är därför träffande att beskriva pirater i termer av ”partisaner”, det vill säga icke-regulerade trupper. Liksom Hegel menar Schmitt att dessa ”havspartisaner” opererar utanför det fasta, territoriella rättsrummet och att det där (med) skapas en ny rättsordning, ett nytt rättsligt rum.

Till skillnad från Hegel betonar Schmitt dock att den nya rättsordningen skapas i relation till ett icke-rättsligt rum (den nya världen), ett rum som senare internaliseras (i den gamla världen) i form av en

differentiering mellan och separation av politik och ekonomi. I kort-
het är detta nya politiska system det som kommit att kallas libera-
lism.²³ På samma sätt som Schmitt kopplar samman piraten med
framväxten av industrialism och liberal marknadsekonomi, har andra
forskare betonat att upplysningstidens progressiva sociala idéer åter-
finns hos såväl sjörövare som politiska och religiösa dissidenter.²⁴ Och
åter andra menar sig se samband mellan moderna pirater och kapita-
lism i den mening att dagens pirater är morgondagens kapitalister.²⁵

I en senare bok, *Theorie des Partisanen* (1963), hävdar emellertid
Schmitt att identiteten mellan piraten och partisanen är oprecis. Nu
urskiljer Schmitt i stället fyra kriterier som utmärker partisanen:
irregularitet, stegrad rörlighet, intensiteten hos det politiska engage-
manget, samt inte minst dennes territoriella (telluriska) karaktär.
Med partisan avser Schmitt i första hand en organiserad motstånds-
kämpa som strider mot en ockupationsmakt – men även en frihets-
kämpa som strider mot en kolonialmakt. Även om Schmitt menar att
både piraten och partisanen är irreguljära, eftersom de varken bär
uniform eller öppet visar sina vapen, så skiljer de sig då piraten ställer
sig utanför all regularitet, medan partisanen i en viss mening förutsät-
ter den. Detta synsätt hänger samman med att Schmitt menar att par-
tisanen först uppträder i historien i Spanien i motståndet mot
Napoleons ockupationsarmé 1808–1813.²⁶ Till skillnad från krig mellan
nationalstater, som i första hand bedrivs mellan organiserade militära
enheter och där man försöker undvika civila mål, blir skillnaden mellan
civil och militär otydlig i partisankriget.

Enligt Schmitt är målet för partisanen inte att flytta fram krigs-
fronten utan att etablera en ny samhällsordning. Det innebär att det
irreguljära hos partisanen inte är en permanent egenskap. Efter att
motståndaren har besegrats kommer partisanen antingen att ingå i
den nya reguljära armén eller i den nya administrationen – och parti-

sanledare kommer att bli statschefer.²⁷ Enligt Schmitt hör partisanen därmed hemma i en logik som styrs av begreppsparet vän-fiende, vilket för Schmitt definierar det politiska rummet.²⁸ I kontrast till partisanen framstår piraten hos Schmitt nu som en rent kriminell typ. Piraten har ingen politisk agenda. Som Dominique Weber har påpekat gör detta att piraten på en och samma gång förefaller både mindre och mer oroväckande än partisanen: ”Mindre oroväckande eftersom dess irregularitet inte är uttryck för en absolut fiendskap, vilket är fallet med partisanen; mer oroväckande eftersom våldet i piratens irregularitet inte tycks vara framburet av något institutionellt projekt.”²⁹

Schmitts andra kriterium för partisanen är stegrad rörlighet. Även om Schmitt inte skriver det uttryckligen är detta en egenskap som även utmärker piraten. Bägge två utnyttjar nya teknologier som ska öka deras mobilitet och slagkraft, men också deras irregularitet bidrar till deras rörlighet. Genom att operera på natten och genom att kunna dölja sig bland civilbefolkningen kan partisanen plötsligt dyka upp och sedan omedelbart försvinna. På samma sätt dyker piraten plötsligt upp vid horisonten för att sedan spårlöst försvinna – Schmitt nämner till exempel att det moderna ubåtskriget initialt jämfördes med piratens irreguljära och ”brottsliga” stridssätt. Denna rörlighet har partisanen och piraten för övrigt gemensamt med nomaden, en samhällsform som Deleuze och Guattari associerar med det släta rummet.

Det tredje kännetecknet för partisanen är kanske det viktigaste, även om det också är det mest problematiska, nämligen ”det intensiva politiska engagemanget”. Enligt Schmitt slåss partisanen på en politisk front, och det är denna politiska karaktär som återger den ursprungliga betydelsen hos ordet ”partisan”. Ordet kommer från ”parti” och avser kopplingen till ett kämpande, krigförande eller politiskt aktivt parti eller grupp. I kontrast till detta utmärks piraten, enligt Schmitt, av ”den *icke-politiska* karaktären hos dess onda handlingar”.

Piraten har för avsikt att stjäla och är inriktad på att berika sig. Enligt Schmitt utmärks partisanen däremot av en radikal re-aktivering av distinktionen mellan vän och fiende, vilken är kopplad till hans defensiva karaktär: Partisanen försvarar ett stycke land. Den stegrade rörligheten i hans taktik till trots är hans grundposition platsbunden.

Detta leder till Schmitts fjärde kriterium för partisanen, dess territoriella, telluriska karaktär. Denna distinktion är den tydligaste, eftersom den utgår från att piraten verkar till havs och partisanen på land. ”Land och hav har utvecklat inte bara olika sätt att föra krig och olika slags krigsskådeplatser, utan även olika begrepp för krig, fiende och byte.”³⁰ Partisanen slåss varken på öppna slagfält eller på krigsfronter, utan i mörkret eller under jorden. Men partisanen verkar fortfarande på det fasta landet.

■ PIRATER & DET POLITISKA RUMMET

Möjligen kan man argumentera för att sedan Carl Schmitt formulerade sina pirat-partisan-kriterier har distinktionen mellan fastland och öppet hav blivit mindre absolut. I en tid när samhälleliga institutioner och strukturer, med Baumans beteckning, blir alltmer flytande är det inte alltid självklart vad som är fastland och vad som är *offshore*. Till detta kommer de allt snabbare kommunikationshastigheter som slätar ut såväl nationsgränser som upphovsrättslagstiftning. Men det är långtifrån allt som förvandlas till flytande form, och territoriella statsmakter kan när som helst gå till motattack mot denna deterritorialisering. Ett slående exempel på detta manifesterades i efterdyningarna av den globala finanskrisen 2008, då en mängd statschefer (G20) talade om att bekämpa skatteparadis på samma sätt som man tidigare talat om att föra krig mot terrorister. I den offentliga retoriken kan

det i dag ibland vara svårt att veta vem som är statens värsta fiende: cyberpiraten, skattesmitaren eller terroristen.

Mot bakgrund av Schmitts distinktion mellan partisan och pirat är det intressant att reflektera över politiseringen av den svenska (så kallade) piratrörelsen. Till att börja med bör det påpekas att termen ”pirat” här används metaforiskt (till skillnad från hos Schmitt), vilket inte betyder att det är fråga om en papperstiger.³¹ Dessutom tillskrivs denna retoriska figur olika betydelse hos dess anhängare och dess motståndare. Medan somliga i piraten ser ett heroiskt motstånd mot det kapitalistiska systemet i allmänhet och kulturindustrin i synnerhet, så betraktar andra piraten som en person som bryter mot upphovsrättslagstiftning och stjälar andras saker (med eller utan avsikt att berika sig). Det är också missvisande att tala om piratrörelsen som en enhetlig rörelse, och under denna benämning ryms sannerligen många olika fenomen. Det som intresserar mig här är hur personer hemmahörande inom vad som ibland kallas fildelningskulturen (och ibland piratkopieringskulturen) inte bara har framträtt i mediala sammanhang och argumenterat mot den nuvarande utformningen av svensk och internationell upphovsrättslagstiftning och för det legitima i fildelning, utan även organiserat lobbyliknande organisationer (som Piratbyrån) och bildat ett politiskt parti, Piratpartiet.

Denna politisering av piratrörelsen tycks till stor del komma som ett svar på allt aktivare försök från representanter för musik- och filmindustrin att kriminalisera och även åtala enskilda personer för illegal fildelning.³² Det har hävdats att denna politisering betecknar en övergång från ett (taktiskt) motstånd till etablering av mer permanenta (politiska) strategier.³³ Med Schmitts terminologi skulle man kunna säga att den svenska nätpiraten under åren 2003 till 2006 förvandlades till en politisk partisan, och att frågan om fildelning allt mindre handlar om juridik och upphovsrätt – och alltmer om politik och deltagande-

kultur. Samtidigt, och parallellt med denna politisering av pirat-rörelsen, är det påtagligt hur dess motståndare (Svenska antipiratby-rån och Ifpi) allt starkare trycker på att kriminalisera fildelning, både genom språkbruk (man talar numera inte om "fildelning" utan om "illegal fildelning") och genom spektakulära åtal mot fildelare och fil-delningstjänster. Denna nya situation skapar ett politiskt-juridiskt flerfrontskrig som har vissa likheter med striden för medborgarrätt i USA på 1960-talet i det att rättssalen utgör en politisk arena – och att rättsväsendet därmed blir en del av en politisk konflikt. Det förefaller som om svenska jurister är lika ovana vid denna politisering av rätten som våra politiker är illa rustade för att trovärdigt hantera frågan om en juridisk reglering av digitala medietekniker. Och samtidigt finns risken att bägge grupperna kommer att bli förbisprungna av den på-gående teknikutvecklingen.

Det bör understrykas att kopiering och fildelning inte längre endast är en fråga för privatpersoner och deras medieanvändning: Kommu-nala och statliga institutioner (bibliotek, museer, myndigheter, sko-lor, universitet) brottas med (juridiska) regelverk som skapades för analoga och kapitalintensiva medieformer, men som framstår som otympliga för dagens digitala medier. Medan en del samhälleliga in-stitutioner har visat stor försiktighet och restriktivitet så har andra anammat en mer pragmatisk attityd och tillåter en allt friare använd-ning av digital information. Här finns ibland påtagliga inkonsekvenser inom en och samma myndighet. Medan domstolsverket numera skickar domslut i elektronisk form så kan man endast få tillgång till dokument som använts under förhandlingar i fysisk form (detta gäller även digitala bilder). Det finns därmed behov av – och det ställs även direkt och indirekt krav från myndigheter på – att regelverk och lag-stiftning ska uppdateras på sätt som legaliserar dagens digitala medie-användning. Hur denna process kommer att utvecklas återstår att se,

men minst lika intressant är den pågående förändringen av relationen mellan det politiska och det juridiska rummet.

Distinktionen mellan och separationen av det juridiska och det politiska rummet (som vi i dag tar för självklara) tog form under 1700-talet. Dessförinnan fanns ingen fysisk, personlig eller institutionell separation av dessa makter. Skillnaden var i stället funktionell eller (för att använda Aristoteles distinktion mellan det juridiska och det politiska talet) tidslig. Det juridiska talet (under en rättegång) handlar om det som har hänt; det politiska talet (under en överläggning) handlar om det som kommer att hända och det som ska göras. Mellan dessa domäner finns både en symmetri (de framstår som temporala speglingar av varandra) och en asymmetri (för juridiken är världen det som är fallet; för politiken är världen en möjlighet).

I den separation av de två domänerna som görs i dag särskiljs de av att det är politiken som sätter gränser och bestämmer reglerna för rättssystemet, medan det är rättssystemet som tillämpar dessa regler. En konsekvens av denna separation av lagstiftande och dömande makt är att rättssystemet inte ska ta ställning till det rättfärdiga i gällande lagstiftning. Kvaliteten hos lagar bestäms alltså inte av om de är rättvisa – utan av om de går att använda och vad de kan användas till.³⁴ Det är således inte en juridisk fråga hur man ska balansera upphovsrätten – det vill säga rätten till ersättning för intellektuellt och konstnärligt arbete – mot å ena sidan medieanvändarens (eller mediekonsumentens) rätt att bestämma över formerna för sin personliga medieanvändning, eller mot å andra sidan samhällets och medborgarens rätt till information och kunskap. Det är en politisk fråga.

Av betydelse för ovanstående är att under 1800-talet tar en ny samhällelig maktinstitution form: massmedier, den så kallade ”tredje” statsmakten. Denna utveckling går hand i hand med att parlament blir mer demokratiska institutioner. Under 1900-talet kommer reg-

leringen av relationen mellan massmedier och det politiska rummet att bli en återkommande fråga, kanske en av de viktigaste politiska frågorna för konstitutionen av det politiska rummet. Varje gång ett nytt massmedium slår igenom möts det av såväl förhoppningar om dess demokratiska (eller demokratiserande) potential, som rädsla för möjligheter att manipulera det för politiska syften. Det händer på 1920-talet med radio, på 1930-talet med film, på 1950-talet med tv och på 1990-talet med Internet.

Det är kanske en historisk tillfällighet att den första upphovsrättslagstiftningen tar form under samma tidsperiod som separationen av lagstiftande och dömande makt äger rum. Men att en rättslig prövning av gällande (upphovs)rätt i dag inte bara får politiska konsekvenser i form av bildandet av ett politiskt parti, utan även en möjlig rekonfigurering av det politiska rummet är inte en tillfällighet. Det är emellertid inte den rättsliga processen som är den avgörande eller verkande faktorn, utan den teknikutveckling som har placerat avancerade persondatorer i var mans hem och sedan knutit samman dem genom Internet. Medan medieteknikutvecklingen under 1800- och 1900-talen antingen varit sammankopplad med medie- och kulturindustrin (eller snabbt infångad och kontrollerad av den senare), har det visat sig omöjligt att kontrollera konvergensen av persondatorn och digital medieteknik. Det är dock inte den medietekniska utvecklingen i sig som har fått politiska och juridiska konsekvenser, utan i stället mötet mellan dessa digitala medietekniker och den delnings- och deltagandekultur som redan existerade i den privata sfären. När dessa aktiviteter gick *online* var det inte längre klart var gränsen gick mellan privat bruk, gemensam medieanvändning och offentlig visning.³⁵

Att gränsen mellan privat och offentligt i digitala medier och på Internet har blivit alltmer flytande är både ett juridiskt och ett politiskt problem – vilket påverkar relationen mellan det rättsliga och det

politiska. Det finns i dag både en lagstiftning som skyddar privatpersoners integritet och en stark politisk vilja att bevara densamma, något som på en gång tillhör en lång liberal tradition och utgör en reaktion mot 1900-talets olika totalitära politiska system. Det är inom detta utvidgade privata rum, som alltså uppstår genom sammankoppling av enskilda privata rum, som moderna mediepirater kan operera. När representanter för medie- och kulturindustri argumenterar för att kriminalisera dessa 'privata' mediepraktiker, svarar piraterna med att lyfta frågan till den politiska arenan. Detta leder i sin tur till en kris för relationen mellan det rättsliga och det politiska. Även om det kommer att bli intressant att se hur våra politiska och rättsliga institutioner hanterar denna heta potatis utan att förlora trovärdighet och legitimitet, så är den större frågan hur denna ömsesidiga politisering av det rättsliga rummet och juridisering av det politiska rummet omskapar dessa samhälleliga rum.

Med Schmitt kan man avslutningsvis fråga sig om det fortfarande finns en tydlig frontlinje mellan dessa rum eller om det snarare är fråga om ett partisankrig. På motsvarande sätt kan man ställa sig undrande till hur den alltmer flytande gränsen mellan det privata och det offentliga omskapar betydelsen av det privata rummet. Frågan är inte om det kommer att leda till en privatisering av offentligheten eller en politisering av det privata rummet, utan hur det politiska som ett offentligt rum kommer att konstitueras i förhållande till det juridiska rummet. Med andra ord, hur konstitueras det politiska i förhållande till enskilda (juridiska) särintressen – och i relation till det allmänna, genom vilka det kan framställa eller representera en allmänhet som sådan? Hur förhåller sig politiken till det politiska, och hur visar sig det politiska i politiken? Dessa frågor betecknar rörelser, snabba och långsamma, som ömsom räfflar och ömsom slätar till rum – såväl privata och offentliga som ekonomiska, politiska och rättsliga.

■ NOTER

1. Montesquieu, *De l'esprit des lois II* (1748; Paris: Flammarion, 1979), 36.
2. Detta ord (πειρατης) kommer från verbet "πειρειν", som betyder "att försöka", "att anfälla", som i sin tur kommer från substantivet "πειρα", "ett försök".
3. Justinianus, *Digesta*, 43.28.1 (Ulpianus).
4. T. S. Eliot, *Four Quartets* (London: Faber & Faber, 1946), 12.
5. Carl Schmitt, *Theorie des Partisanen. Zwischenbemerkung zum Begriff des Politischen* (1963; Berlin: Duncker & Humblot, 2006), 24.
6. John Locke, "Of Property", *Two Treatises of Government* (1698–1704; Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 287–288.
7. Adrian Johns, *Piracy. The Intellectual Property Wars from Gutenberg to Gates* (Chicago: University of Chicago Press, 2009), 41–82, 109–144.
8. Martin Fredriksson, *Skapandets rätt. Ett kulturvetenskapligt perspektiv på den svenska upphovsrättens historia* (Göteborg: Daidalos, 2009), 93, 126–133.
9. Den första Bernkonventionen (1886) reviderades i Paris 1896 och i Berlin 1908; kompletterades i Bern 1914, reviderades i Rom 1928, i Brussel 1948, i Stockholm 1967 och i Paris 1971, och kompletterades igen 1979.
10. En utmärkt studie av äganderättens historia finns i Peter Garnsey, *Thinking about Property. From Antiquity to the Age of Revolution* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
11. Justinianus, *Institutiones*, II.i. Se även, Carol M. Rose, "Romans, Roads, and Romantic Creators: Traditions of Public Property in the Information Age", *Law and Contemporary Problems* nr. 66, 2003.
12. Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776; Oxford: Clarendon, 1976), 456.
13. Henry Jenkins, *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide* (New York: New York University Press, 2006); Lawrence Lessig, *Remix: Making Art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy* (New York: Penguin Press, 2008); Leif Dahlberg, "Från boksida till Facebook", *Författaren i den digitala tidsåldern* (Stockholm, 2009), 91–126.

14. Ett exempel på sådan ”flytande” digital medieteknik som delar upp och (sedan) sätter samman digitala filer är BitTorrent.
15. Zygmunt Bauman, *Liquid Modernity* (Cambridge: Polity Press, 2000).
16. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts* (1820; Hamburg: Felix Meiner, 1955), 202.
17. Ibid., 203.
18. Gilles Deleuze & Félix Guattari, *Mille plateaux. Capitalisme et schizophrénie* (Paris: Ed. de Minuit, 1980), 592-625.
19. Ibid., 439. Se även Leif Dahlberg, ”Achilles’ foot and the Law: Legal Space(s), Striated and Smooth”, *Practising Equity, Addressing Law: Equity in Law and Literature* red. Daniela Carpi (Heidelberg: Winter, 2008).
20. Deleuze & Guattari 1980, 593, 598-599, 625.
21. Carl Schmitt, *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Jus Publicum Europaeum* (1950; Berlin: Duncker & Humblot, 1997), 20, 69.
22. Ibid., 145.
23. Michel Foucault, ”Biopolitikens födelse” *Fronesis* nr. 22-23, 2006.
24. Se Razmig Keucheyan, ”Philosophie politique du pirate”, *Critique* nr. 733-734, 2008, och Olivier Abel, ”Essai sur la prise. Anthropologie de la flibuste et théologie radicale protestante” *Esprit* nr. 356, 2009.
25. Se Matt Mason, *The Pirate’s Dilemma. How hackers, punk capitalists, graffiti millionaires and other youth movements are remixing our culture and changing our world* (London: Allen Lane, 2008), och Adrian Johns, ”Piracy as Business Force” *Culture Machine* vol. 10, 2009.
26. Schmitt 1963, 35, 28.
27. Dominique Weber, ”Le pirate et le partisan. Lecture critique d’une thèse de Carl Schmitt” *Esprit* nr. 356, 2009.
28. Schmitt 1963, 35. Se även Carl Schmitt, *Der Begriff des Politischen* (1932).
29. Weber 2009, 127.
30. Schmitt 1963, 127, 21, 93, 27.
31. Se Leif Dahlberg, ”Put a Tiger in Your Text. Metalepsis and Media Discourse” *Nordicom Review* nr. 1, 2010.
32. Se exempelvis Anders Rydell & Sam Sundberg, *Piraterna. De svenska fildelarna som plundrade Hollywood* (Stockholm: Ordfront, 2009).

33. Jonas Andersson, "For the Good of the Net: The Pirate Bay as a Strategic Sovereign" *Culture Machine* vol. 10, 2009.
34. William Twining & David Miers, *How to Do things with Rules. A Primer of Interpretation* (London: Butterworths, 1999).
35. Michael Hardt & Antonio Negri, *Multitude. War and Democracy in the Age of Empire* (London: Penguin Books, 2005), 180–181.